

Handvatten voor goede gesprekken

Mensen zijn praters. Zij communiceren graag met anderen en dat begint al vanaf de geboorte. Ook al beschikken baby's dan nog niet over mondelinge taalvaardigheden: zij kunnen wel iemand aankijken, reageren door te glimlachen en huilen om hun stemming kenbaar te maken. Veel van de inspanningen van opvoeders zijn gericht op het verbeteren van de communicatievaardigheden van kinderen. Onderwijs speelt daarin ook een belangrijke rol.

Chiel van der Veen is promovendus en docent aan de Vrije Universiteit Amsterdam en redactielid van HJK

Bert van Oers is bijzonder hoogleraar cultuurhistorische onderwijspedagogiek aan de Vrije Universiteit Amsterdam

In deze special richten we ons op de bijdrage die leerkrachten in de onderbouw kunnen leveren aan de ontwikkeling van de mondelinge communicatievaardigheden van kleuters door het voeren van groeps gesprekken in hun klas. Het stimuleren van de taalontwikkeling van kinderen wordt wereldwijd al lang gezien als een belangrijke opdracht van het onderwijs, niet alleen voor de vorming van een brede geletterdheid (Hall et al., 2003), maar ook voor de cognitieve ontwikkeling (Nelson, 1996) en de sociale ontwikkeling (Shipitsina et al., 1997).

Gesprekken uitstekend medium

Voor de onderbouw van de basisschool betekende dit jarenlang het stimuleren van de woordenschat. Geleidelijk aan begint het inzicht te groeien dat de nadruk leggen op woordenschatontwikkeling alléén geen optimale manier is om de vaardigheden tot (mondeling) communiceren van jonge kinderen te verbeteren. Zij moeten immers ook leren hoe ze de woorden gebruiken in sociale settings om hun communicatieve wensen in die settings vervuld te krijgen. Daarom moeten we in het onderwijs aan (jonge) kinderen ook aandacht geven aan de ontwikkeling van communicatieve taalvaardigheden. Gesprekken zijn daarvoor een uitstekend medium.

Voorwaarden goede gesprekken

Maar niet alle gesprekken blijken even geschikt om de mondelinge taalvaardigheid van jonge kinderen te stimuleren. In deze special zullen we een aantal voorwaarden behandelen die van belang zijn om

goede gesprekken met jonge kinderen te voeren: gesprekken waarvan we mogen verwachten dat die de mondelinge taalvaardigheid optimaal stimuleren. Of iets een goed gesprek is, hangt natuurlijk af van de behoeftes van de deelnemers. Als we alleen informatie willen ('Wat heb je dit weekend gedaan?'), dan zijn dat vaak informatieve gesprekken waarin alleen informatieoverdracht plaatsvindt. Dit kan nuttig zijn, maar als we beogen kinderen te leren denken, redeneren en productief samen kennis te laten construeren, dan moeten we meer eisen stellen aan een 'goed gesprek'. We spreken dan van dialogische gesprekken.

Dialogische gesprekken

In het novembernummer (2016) van HJK heeft Chiel van der Veen op basis van een interview met twee bekende Amerikaanse experts op het terrein van gesprekken met kinderen, Courtney Cazden en Sarah Michaels, al een voorzet gegeven over de geschiedenis en de betekenis van dialogische gesprekken. Hij laat daarmee zien dat het gaat om uitdagende gesprekken waarin kinderen en hun leerkracht ideeën delen, serieus naar elkaar luisteren, samen redeneren en voortbouwen op elkaars ideeën. In deze special zal dit type gesprekken centraal staan.

Literatuur

- Hall, N., Larson, J., & Marsh, J. (Eds.) (2003). *Handbook of early childhood literacy*. London, UK: Sage.
- Nelson, K. (1996). *Language in cognitive development*. Cambridge, MA: Cambridge University Press.
- Shipitsina, L.M., Zashchirinskaya, O.V., Voronova, A.P., & Nilova, T.A. (1997). *De basis van de communicatie*. Leuven/Amersfoort: ACCO.

• Wilbert van Woensel

Kind

leren moeten leren hoe ze woorden gebruiken in sociale settings

Taalontwikkende interacties

Marianne Verhallen gaat in haar artikel 'Dialogisch onderwijzen' in op taalontwikkende interacties en hoe we kinderen daarin kunnen uitnodigen. Zij laat zien dat 'leerzame gesprekken' deelname van alle leerlingen en de leerkracht vereisen. De leerkracht gaat daarin op zoek naar nieuwe ontwikkelingen in het taalgebruik van kinderen. Verhallen laat zien dat kinderen in goede gesprekken niet alleen taalvaardiger worden, maar ook woordconcepten verwerven waarmee zij de wereld steeds een beetje beter leren begrijpen.

Denkstimulering in spel

In 'Taaldenkgesprekken tijdens spel' bespreken Resi Damhuis, Eefje van der Zalm en Annerieke Boland de mogelijkheden voor denkstimulerende gesprekken in de context van het spel. Zij laten zien dat maatjes in het spel elkaar kunnen prikkelen tot nieuwe vragen en met elkaar beginnen te redeneren. Zulke dialogen nodigen uit tot actief meedoen, meedenken en meepraten, aldus de auteurs. De rol van de leerkracht is daarin van wezenlijk belang. Om kinderen tot zulke dialogen uit te lokken, moet hij goed kijken en luisteren naar kinderen, meegaan met hun initiatieven, maar deze ook verdiepen door nieuwe problemen op te roepen.

Zinnvolle gesprekken en verhalen

Een belangrijke voorwaarde om goede dialogische gesprekken op gang te brengen, is ervoor zorgen dat de gesprekken ook voor de kinderen zinvol zijn, zoals Bea Pompert in haar artikel 'Ontwikkelingsgerichte gesprekken' laat zien. De hele dag zijn kinderen bezig met verhalen en gesprekken, naar aanleiding waarvan dialogen op gang kunnen komen. Pompert laat zien dat zulke gespreksactiviteiten moeten gaan over dingen waar kinderen iets mee hebben en waarover ze hun eigen ideeën kunnen inbrengen en bespreken. In zo'n dialoog bouwen kinderen samen een verhaal op. De leerkracht verrijkt dit verhaal door over het gespreksonderwerp nieuwe begrippen te introduceren.

Eigenaarschap van het probleem

In het artikel 'Probleemoplossende gesprekken' gaan Frans Hiddink en Jan Berenst dieper in op een van de belangrijkste condities om een dialoog aan te gaan en te onderhouden: wie is de eigenaar van het probleem? Wie brengt het probleem in en wat betekent dat voor mij? Voor leerkrachten is dit een belangrijk onderwerp. De auteurs bespreken met heldere voorbeelden de verschillen tussen leerkrachtproblemen en kindproblemen en laten zien hoe een leerkracht rekening kan houden met het effect van verschillende soorten vragen op de eigen inbreng van de kinderen.

Praktische handvatten

We willen met deze special leerkrachten en begeleiders nieuwe ideeën aanreiken voor het aangaan van dialogische gesprekken met kinderen, en hen zodoende handvatten bieden om hun eigen praktijk te verbeteren en meer te halen uit gesprekken met kinderen. De artikelen in deze special bieden daartoe praktische handvatten. ●

Inhoud

- 14 Marianne Verhallen
Dialogisch onderwijzen
- 17 Resi Damhuis, Eefje van der Zalm
en Annerieke Boland
Taaldenkgesprekken tijdens spel
- 20 Bea Pompert
Ontwikkelingsgerichte gesprekken
- 23 Frans Hiddink en Jan Berenst
Probleemoplossende gesprekken